

מגרה לתגובה. משה בן־יוסף הוא בנו של ההיסטוריון היהודי הגר, בר־פלוגתה לקליונר בשעתו, והוא פירסם קודם ספר בשם "לאחר מארכס וישור". העיירה בה מדובר אינה הייירה הנוסטאלגית־החלומית־המושמצת־הנש־כחת, הידועה לנו מכתבים ציוניים שונים ומ־ספרות יפה, אלא היא מדינת־ישראל של את־מול והיום, אשר לדעת המחבר אינה אלא העתקה של העיירה מזרח־האירופית והשת־לתה בארץ־הקדם.

המחבר הוא ציוני ודתי, אבל ציונותו ודתיותו שונות בתכלית מן המוכר והידוע לנו. טענותו היא כי בארץ־ישראל חייבת לקום "ציונות ארצישראלית" מבוססת על ההלכה—לא אותה הלכה שבאחרונה נשפך אצלנו ים של דין לזכותה ולחובתה אלא הלכה מחודשת. "הלכת ירושלים", בלשון המחבר. גירסתו היא כי היהדות, שהיא תוצאה מהעברתו של המרכז היהודי מירושלים ליבנה—על כל שנשמע מכך—שבה לארץ־ישראל, כלומר לירושלים, בלי שיתחולל בה השינוי המהותי והשרשי המתחייב מחזרה זו, אם היו בעבר תלמוד "בבלי" ותלמוד "ירושלמי", המיועדים זה לפורה וזה לעם היושב על אדמתו, מתוך התיחסות למציאות השונה, הרי היום יהיו דים חיים, במדינה ריבונית ובתפוצצות, על־פי ה"בבלי", בלי לעשות מאמץ כלשהו לחיי־דוש ה"ירושלמי". מה שרוצה בן־יוסף לומר, בעצם, הוא שהיהדות בארץ־ישראל צריכה להתגלות בלוחות־ברית חדשים. אפשר לומר שהוא מצביע יפה על שרשי המציאות הנוכח־חית, אך בשום מקום אינו מצליח לשכנע כי אפילו נוכח "שקיעת אירופה" והציביליזציה האירופית—שהציונות, על כל זרמיה וגונות כולל אפילו הזרמים המתנגדים לה, היא תוצר שלה—יכולה היהדות להגיע להתחדשות כזאת מבפנים. הציונות היא תוצאה של מתח משיחי יודי, שונסת על־ידי לחץ ההתפתחות הטכנולוגית של המערב ותופעות־הלוואי שלו (קולוניאליזם, לאומיות) וכזון לאפיק שו שאיפה למדינה ריבונית—השגתה—בר־זמן שהציונות היא התממשות הישות השבטית של היהודי בעידן הניהיליזם.

כאן מעלה המחבר הבחנה מעניינת, לדעתו. לאשה ב־1879, עד "העלמה פאולינה—אחותו של הרצל ושימשה לו דגם לדמו" תה של מרים ברומן" וגמור ב"גן־ילדים בכפר טיבה". באמת קשה לראות מה טעם בהרה המועצה־הציבורית־לתרבות־ואמנות—הפועלת בחסותו של משרד־החינוך־והתר־בת—בספר הזה לתרגמו לעברית בשלב זה דווקא. "השלום האידילי" בו תיאר הרצל את החברה החדשה שלו לעתיד־לבוא היה מבוסס לא על ידיעה אלא על אי־ידיעה של הסביבה הדמוגרפית בארץ־ישראל; שכן, כפי שמתעים מר מיכאל אסף בהקדמה שלו, בכל מאמציו המגוונים כרחבי תבל להשיג צ'ארטר על ארץ־ישראל לא פנה הרצל מעו־לם אל האוכלוסיה המקומית. אפשר מאד—וכך אמנם טוען מר אסף—שהסביבה היתה ש"התנועה הלאומית הערבית עדין לא הו־פיעה אז"; ואלום הרושם שעלול הציבור לעשות כיום על הקורא הערבי ודאי איננו מן הסיג שהיתה ישראל של שנת 1969 רוצה להנחילו לערבים החיים תחת שלטו־נה. זהו מפעל משונה ותמהה אשר יש בו משום הוכחה נוספת כי אכן קשה מאד פטירתן של אידיאולוגיות שעבר זמנן.

העיירה

"העיירה" היא מאותם ספרים צנועים שמחב־רם האלמוני שוקד עליהם בשעותיו הפנויות ואחר הוא מתיגע הרבה כדי לאסוף תרומות ידידים ומוקיאים (אגב, גילי נגדו יוצא הספר בכל עזו!) כדי להוציא לאור את פרי עמלו. על־הרוב מתקבל הספר—אם בכלל—במידה גדושה של זילזול. הקורא בספר הזה ימצא בו, אולי להפתעתו—חרף מעקשי סגנון לא־מבוססים וכתיבה שהיא פולמוסית ואימפולסיבית בעיקרה—ניתוח מקורי, לא־שיגרת, חד־הבחנה, לעתים מתגרה ועל־הרוב

• תיאודור הרצל; ארד קדימה־גידדה (ארץ ישנה־חדשה); תרגום לערבית: מאיר חדד; בית־ההוצאה הערבי מטעם המועצה הציבורית לתרבות ואמנות, 1969; 211 עמ'.

היא. המחבר טוען כי בטענה "הכנענית" מגי' עה לירי ביטוי הישות הגיאוגרפית אבל מגיע בה לירי ביטוי גם סלף תרבותי: "גם כנענים אדוקים אלה עצמם אינם אלא בני מורדי כתר־אליבקה ולא נפלו אל בין גבולות ארץ־הקודש על שום טענתם זו בלבד". כלומר, הטענה היחידה בת־הביסוס לשאלת הויהי של ה"עברי" היא טענת היותו ילד־הארץ או מי שהתערה בה מנוער, בהיבשעה שקשה למצוא תרבות "עברית" מקורית בעלת קיום עצמאי, ובוודאי אי־אפשר למצוא תרבות "עברית" קדומה בעלת ערכים, להוציא ער־כים מיתיים, בשביל האדם המודרני בעין הטיסות לחלל. אם יש מקום ליצירתה, או לחידושה, של תרבות שמת—הריהו דווקא בחלל ההלכה הרבנית, כפי שאנו מצויים ל־שנותה או לקבל אותה במעמד סיני חדש... המהפכה הכנענית, או ההתחדשות התרבותית, לא תצמח מאליה מכיון שהעילית הספרותית רוצה כך; היא תצמח טבעית מתוך ביצת ההגשמה הקונגרסאית ואך ורק בהסתמך על נתונייה השליליים. היא תפתח על בסיס של ישות פיסית ולא על בסיס של רצון רוחני בלבד.

ספרו של משה בן־יוסף, כאמור, אינו מחקר אקדמאי מבוסס אלא כתב־פולמוס בעל ראייה פאנוראמית והבחנות מקוריות מאד הראויות לפחות לעיון, אפילו אינך מסכים עם הפרשנות ההיסטורית או עם המסקנות. בסופו של חשבון, אין חשיבות לשם או לפינוי שיוטבע במהות האנושית־המוסרית הקיימת במדינת־ישראל; היא תעוצב כפועל־יוצא מהתמודדות חריפה ו"זוחלת" בין ההלכה המסורתית, ה"בבלי" וה"ירושלמי", בין ירושת התרבות המערבית שאין להינתק ממנה, ועדיין אין לה תחליף. התוצר הסופי לא יהיה, כמדומה, תרבות מקורית או חדשה בתכלית—תרבות כאלו אינך בנמצא—אלא מיווג ומחילה כל־שהיא הנכבשת במכשבת התמודדות בין כל היסודות. אפשר אפילו לחזות כי ישראל לא תהיה זורה ליצירה־מחדש אלא תוסיף להיות, כפי שהיתה תמיד, זורה של מלחמת־איתנים בין דברים קיימים לבין עצמם.

אין היהודי סובל "במסגרת תרבות המערב על שום מוצאו השמי, אלא על שום שהנחיל לתרבות הנוצרית את הנצרות שלה". הוא האשם בכך שישו רצח את וטן ואת יופיטר, האל הרומי והאל הברברי־הגרמני. התנועה הגונונית רק חשפה מחדש, למעשה, את היסודות השרשיים של הברבריות האירופית הטב־עית. שכוסו על־ידי התרבות הנוצרית לתפור־כותיה ולגילגוליה.

"שיבת־ציון השנייה" התרחשה לא במקרה בשעת "שקיעת התרבות הנוצרית", השאלה היהודית, שהתעוררה ממש עם תחילת התרבות הנוצרית, שהיהדות היא מילדתה והר־רתה כאחת. באה על פתרונה בצורה של הקמת מדינה עם סיוע תפקידה החברתי של תרבות זאת במערב. ישו, בלשונו, חזר עם עולי בבל־והעליות השונות, מרומא אל ה־גליל! אולם המדינה, ההכרה והתרבות שנוצ־רו בישראל אינך אלא חיקוי לתרבות המערבית והמשך לתרבות־העיריה. בהיבשעה שלדעת המחבר "הפתרון הציוני יכול להיות טבעי רק במידה שההדירות שבין שתי מגמות ברורות אלו האוניברסליות שבייצר ביטוי העצמיות השבטית והאוניברסליות שבשאלה עצמה תהיה מושלמת ומוגדרת בתכלית הבהירות ביסוד ההבנה הציונית... ציונות אמיתית, שר־שית, גיאוגרפית, אינה זכות אלא חובה... אין לפתור אותה [את התהליך] באמצעות הנוס־חות החברתיות המוכנות בבית־מדרשה של הציביליזציה הנוצרית... תפקיד הציונות הוא לחזור וליצור את צורת האומה היהודית לאחר שהקונגרס חזר ויצר את המדינה היהודית". בסיכומו של דבר, קורא הוא ל־שינוי מהותה של הציונות ולהתחדשות ההלכה היהודית בימינו.

בן־יוסף פוסל אפוא את המשטר החברתי־התרבותי־הפוליטי במדינת־ישראל מכל־וכל כמבוסס על אידיאלוגיה של המשך וחיקוי שאינם תואמים את המציאות ההיסטורית, גיאוגרפית והתרבותית. לכאורה עשוי הקורא למצוא בו קירבה אל "העברים הצעירים", ולא

* משה בן־יוסף (הגר): העירה; הרצאת א"ף, 1968; 156 עמ'.